

42. Шаповал В. М. Феномен державного органу (органу держави) або органу державної влади: теоретико-правовий і конституційний аспекти [Електронний ресурс] / Шаповал В. – Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=12&d=398>

Зозуля І. В., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та масових комунікацій
(Харківського національного університету внутрішніх справ)

УДК 342.56:351.74

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУДІВ З МІСЦЕВИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Показано переважаючий характер взаємодії судів з місцевими правоохоронними органами у вигляді процесуального співробітництва, що відбувається в рамках судового контролю, підтримання державного обвинувачення в суді, представництва інтересів громадянина і держави в судах, виконання судових рішень, державної охорони приміщень суду і суддів, підтримання порядку в суді, охорони підсудних та забезпечення безпеки інших учасників судового процесу, судового оскарження неправомірних дій, бездіяльності та рішень правоохоронних органів, а також їх звернення до суду.

Ключові слова: регулювання, взаємодія, суди, місцеві правоохоронні органи.

Показан преобладающий характер взаимодействия судов с местными правоохранительными органами в виде процессуального сотрудничества, которое происходит в рамках судебного контроля, поддержания государственного обвинения в суде, представительства интересов гражданина и государства в судах, выполнения судебных решений, государственной охраны помещений суда и судей, поддержания порядка в суде, охраны подсудимых и обеспечения безопасности других участников судебного процесса, судебного обжалования неправомерных действий, бездеятельности и решений правоохранительных органов, а также их обращения в суд.

Ключевые слова: регулирование, взаимодействие, суды, местные правоохранительные органы.

Dominating character of interplay of courts with **local** law enforcement bodies in the form of procedural cooperation which one happens within the limits of the judicial control, crown case keeping up in court, representations of concerns of the citizen and the state in courts, executions of judgments, the state guards of court houses and judges, order keeping up in court, protections of defendants and safety of other participants of legal procedure, the judicial appeal of wrongful acts, a divergence and solutions of law enforcement bodies, and also their application to the court is demonstrated.

Key words: regulation, interaction, courts, local law enforcement agencies.

Вступ. Взаємодія судів і місцевих правоохоронних органів, як нами вже зазначалось [1], охоплює широкий сегмент їхньої діяльності, проявляючись як у спільному здійсненні певних повноважень, так і у сприянні роботі один одного. Відповідно до цього перш за все в якості основних напрямків взаємодії судів і місцевих правоохоронних органів уможливується виділити процесуальне співробітництво, безпосередньо пов'язане з реалізацією їх завдань і функцій (зокрема, із відправленням правосуддя), та взаємодію щодо забезпечення умов діяльності судів і місцевих правоохоронних органів. При цьому, попри деяку відмінність названих напрямків взаємодії, вони тісно пов'язані і так чи інакше спрямовуються на ефективну реалізацію повноважень судів і місцевих правоохоронних органів.

Слід зазначити, що напрямок дослідження базується, передусім, усього на законодавчому й нормативно-правовому регулюванні організації та діяльності судів і

правоохоронних органів, які тією чи іншою мірою вивчали В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, О. М. Ключев та інші вчені.

Постановка завдання. Суттєва зміна законодавства в Україні останніми роками викликає потребу уточнення деяких особливостей адміністративно-правового регулювання взаємодії судів з місцевими правоохоронними органами, що і є метою статті. Розглянемо означені особливості більш детально.

Результати дослідження. Відповідно до п. 10 ч. 3 ст. 14 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” від 18.02.1992 р. № 2135–ХІІ [2], прокурор уповноважується опротестовувати незаконну постанову суду про дозвіл або відмову на проведення оперативно-розшукових заходів. Водночас, із внесенням Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури” від 18.09.2012 р. № 5288–VI [3] відповідних змін до профільного Закону України від 05.11.1991 р. № 1789–ХІІ органи прокуратури втратили право вносити взагалі будь-які протести, а подання прокурора до суду вноситься не може, за ч. 2 ст. 23 даного Закону.

Так чи інакше, нині взаємодія судів із органами прокуратури виступає однією з ключових форм реалізації їх повноважень у сфері забезпечення правосуддя. При цьому, виходячи з положень наказів Генерального прокурора України “Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень” від 28.11.12 р. № 6гн [4] і “Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні” від 19.12.2012 р. № 4гн [5], усупереч традиційному уявленню взаємочин судів та органів прокуратури не обмежується одним лише кримінальним провадженням, хоча підтримання державного обвинувачення в суді й відіграє важливу роль у забезпеченні змагальності судового процесу, а відповідно до ст. 34 Закону України від 05.11.1991 р. – також у всебічному, повному та об'єктивному розгляді справ і постановленні законних судових рішень. Самостійним напрямком взаємодії судів та органів прокуратури також є представництво останніми інтересів громадянина або держави в судах у порядку цивільного, адміністративного та господарського судочинства, в рамках якого прокурор виступає самостійним учасником того чи іншого процесу. Загалом же взаємодія органів прокуратури і судів в основному має процесуальний характер і пов'язується з використанням органами прокуратури можливостей суду щодо запобігання порушенням і відновленню прав, свобод і законних інтересів громадян, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, а також відшкодування завданої їм шкоди.

Зазначимо, що взаємодія судів і місцевих правоохоронних органів ймовірна також у рамках виконання судових рішень, зокрема під час виконання кримінальних покарань та інших вироків, постанов і ухвал суду органами та установами Державної кримінально-виконавчої служби України, як за п. 1, 2 ч. 1 ст. 18 Закону України “Про Державну кримінально-виконавчу службу України” від 23.06.2005 р. № 2713–IV [6]. Зауважимо, що така взаємодія виявляється у відносинах між відповідними судами та уповноваженими органами й установами виконання покарань з приводу направлення засуджених для відбування покарання, звільнення від покарання, умовно-дострокового та іншого звільнення засудженого від відбування покарання, заміни невідбутної частини покарання більш м'яким тощо згідно з положеннями Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. № 2341–III та Кримінально-виконавчого кодексу України від 11.07.2003 р. № 1129–IV. Вважаємо, що взаємодія судів і місцевих правоохоронних органів щодо виконання судових рішень має не менш важливе значення, ніж постановлення законних правосудних вироків та інших судових рішень, позаяк саме від їх точного та неухильного виконання врешті-решт і залежить ефективність правосуддя, в тому числі досягнення цілей кримінального покарання.

Слід зважати й на те, що взаємодія судів і правоохоронних органів відбувається й під час виконання судових рішень іншими правоохоронними органами. Так, наприклад, за п. 15-2 ч. 1 ст. 19 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” від 03.04.2003 р. № 661–IV [7] підрозділи Державної прикордонної служби України уповноважуються здійснювати виконання рішень адміністративного суду про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів. Одночасно підрозділами Державної прикордонної служби України також здійснюється передача до суду

матеріалів про правопорушення, затриманих осіб і плавзасобів (п. 13, 17 ч. 1 ст. 20 даного Закону України [7]), що також можна розглядати як один із аспектів взаємочину судів і місцевих правоохоронних органів. При цьому, як на нас, зазначене не можна зводити до його розуміння як певної організаційної чи матеріально-технічної операції, оскільки направлення відповідних матеріалів до суду виступає важливим юридично значущим фактом, що потребує певного реагування з боку суду, скажімо, шляхом відкриття судового провадження.

Взаємодія в рамках державної охорони суддів з боку відповідних правоохоронних органів, у тому числі шляхом особистої охорони, видачі зброї тощо, ініціюється заявою судді або його близького родича, зверненням голови суду або на підставі відповідної оперативної інформації, як за п. “б” ч. 1 ст. 3, ч. 2 ст. 13, п. “г” ч. 1 ст. 14 Закону України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ [8]. Особливістю взаємодії уповноважених органів внутрішніх справ і суду в особі суддів, до яких застосовується державна охорона, є обов’язок останніх виконувати законні вимоги органів, які забезпечують їх безпеку. Проте вбачається, що зазначене не порушує принципу незалежності суддів, позаяк має на меті не перешкоджання нормальному виконанню суддями їх повноважень, а створення й забезпечення прийнятних умов вільного здійснення ними правосуддя в Україні.

Хоча при цьому взаємодія судів із відповідними місцевими правоохоронними органами з питань державної охорони суддів на законодавчому рівні визначаються дещо фрагментарно. Так, наприклад, ч. 2 ст. 14 Закону України від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ [8] гарантує можливість оскарження постанови про скасування заходів безпеки до прокурора або до компетентного правоохоронного органу вищого рівня, у той же час, не допускаючи її прямого оскарження до суду, що суперечить положенням ч. 2 ст. 55 Конституції України від 28.06.1996 р. [9], фактично обмежуючи право на судовий захист.

Здійснення правоохоронними органами окремих оперативно-розшукових заходів також потребує їх узасодії із судами, що, передусім, спрямовано на запобігання порушенням прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина під час оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, подібна взаємодія можлива у витребуванні оперативними підрозділами за дозволом слідчого судді документів і даних, що характеризують діяльність підприємств, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів, згідно з п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ [2]. Крім цього, особливого значення набуває вищеокреслений судовий контроль за здійсненням негласних оперативно-розшукових заходів (негласне обстеження житла, аудіо- і відеоконтроль особи, спостереження за особою, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка тощо), оскільки через їх негласний характер громадяни фактично позбавляються можливості самостійно захищати свої права.

Внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України вступають у відносини з судами в частині конвоювання заарештованих і засуджених та охорони підсудних під час судового засідання, за ст. 2 Закону України “Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України” від 26.03.1992 р. № 2235-ХІІ [10]. При цьому певною мірою подібні повноваження згідно з п. 20, 28 ч. 1 ст. 10 Закону України “Про міліцію” від 20.12.1990 р. № 565-ХІІ [11] покладаються також і на саму міліцію, а саме: організація конвоювання, підтримання порядку в суді, охорона приміщень суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу тощо. Незважаючи також на допоміжне призначення взаємодії суду і органів внутрішніх справ, вона набуває досить важливого значення, маючи на меті перш за все забезпечення належних умов діяльності суду із відправлення правосуддя, безпеки громадян і можливості виконання рішень суду про взяття під варту осіб, охорону їх у залі суду або звільнення з-під варті.

Отже, серед місцевих правоохоронних органів особливо слід виокремити міліцію, реалізація завдань якої потребує тісної та постійної взаємодії з судами, що головним чином зумовлюється спеціальним статусом органів внутрішніх справ як суб’єкта досудового розслідування кримінальних правопорушень. Відповідно до цього вчинення певних слідчих і оперативно-розшукових дій у рамках розслідування міліцією кримінальних правопорушень підлягає судовому контролю; крім цього, міліція в межах своєї компетенції забезпечує

виконання накладених судом кримінальних покарань і адміністративних стягнень, виконання інших рішень суду, у тому числі про приведення окремих осіб до суду, забезпечення перевірок суб'єктів господарської діяльності тощо (п. 8, 11, 21-1 ч. 1 ст. 10, п. 9 ч. 1 ст. 11, ч. 2 ст. 13 зазначеного Закону України від 20.12.1990 р.). Водночас слід зважати, що наразі навіть за умов законодавчої регламентації форм взаємодії судів і органів внутрішніх справ трапляються випадки порушення прав громадян суб'єктами досудового розслідування, а також поверховості та формалізму виконання правоохоронними органами судових рішень [12]. З огляду на це для подолання зазначених негативних явищ актуалізується не лише деталізація та поглиблення адміністративно-правового й кримінально-процесуального регулювання відносин суду із місцевими правоохоронними органами, передусім, з органами внутрішніх справ, але й приведення існуючої правозастосовної практики у відповідність із правовими засадами а також підвищення відповідальності, професійності та правової культури працівників судових і правоохоронних органів.

Ці та інші недоліки в роботі правоохоронних органів обумовлюють наступний напрямок взаємодії судів і місцевих правоохоронних органів, а саме – судове оскарження неправомірних дій, бездіяльності та рішень правоохоронних органів. Особливістю такої взаємодії стає набуття місцевими правоохоронними органами статусу сторони судового провадження як відповідача. Важливість цього формату взаємодії витікає з можливостей суду безпосередньо припинити правопорушення з боку правоохоронних органів, наділених широкими владними повноваженнями, і негайно відновити порушені суспільні відносини. Зауважимо, дещо інший аспект матимуть відносини суду і місцевих правоохоронних органів, якщо останні братимуть участь у судовому провадженні в якості не відповідача, а позивача як-то, наприклад, міліція під час подання позову з приводу застосування фінансових санкцій, пов'язаних із заборонаю азартних ігор в Україні, на підставі п. 33 ч. 1 ст. 10 Закону України від 26.03.1992 р. № 2235-XII [10]. Одночасно змагальність судового процесу у порядку господарського, цивільного та адміністративного судочинства зумовлює рівність сторін судового провадження і незалежність суду від них, необхідність надання доказів і аргументації сторонами своїх позицій, на основі повної й усебічної оцінки судом яких згідно із законом й ухвалюється правосудне рішення. Така взаємодія судів і місцевих правоохоронних органів має чіткий процесуальний характер і детально регламентується чинним процесуальним законодавством.

Адже взаємодія судів і місцевих правоохоронних органів реалізується не лише в рамках процесуального співробітництва, але й у площині протидії та запобігання правопорушенням. Одним із перспективних напрямків є взаємодія судів і місцевих правоохоронних органів у рамках запобігання й протидії корупції, боротьби з тероризмом та організованою злочинністю, що дозволить ефективно запобігати протиправним проявам найбільш суспільно небезпечних явищ. Нині адміністративно-правове регулювання водночас майже не містить норм, які б регламентували випадки й порядок такої співпраці судів і місцевих правоохоронних органів. Натомість вважаємо необхідним установлення чітких правових рамок та інтенсифікації судового контролю в цій сфері, забезпечення запобігання та своєчасного реагування на випадки корупції в судах і правоохоронних органах.

Актуальним прикладом взаємодії судів і органів внутрішніх справ у сфері запобігання правопорушенням виступає їхнє співробітництво у встановленні і припиненні судом, а також безпосередній реалізації уповноваженими органами внутрішніх справ адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 10 Закону України від 26.03.1992 р. № 2235-XII [10] і ст.ст. 5, 8, 10 Закону України “Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі” від 01.12.1994 р. № 264/94-ВР [13]. Зазначена взаємодія в основному зводиться до внесення відповідним правоохоронним органом подання до суду про встановлення або припинення адміністративного нагляду чи зменшення/збільшення обмежень дій піднаглядних, його розгляд у судовому засіданні, направлення судового рішення уповноваженому правоохоронному органу. Вбачається, що точна й оперативна взаємодія судів і місцевих правоохоронних органів виступає одним із чинників правомірного та дієвого використання механізму адміністративного нагляду в інтересах запобігання й учинення нових правопорушень піднаглядними особами, загальної та спеціальної превенції, а також недопущення неправомірного й безпідставного обмеження прав

громадян заходами адміністративного нагляду.

Разом із тим чинний Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [14] чітко не врегульовує механізм запобігання правопорушенням як судом, так і іншими учасниками кримінального провадження, вже не передбачаючи обов'язку суду щодо виявлення причин і умов правопорушень та внесення відповідних подань щодо їх усунення. Хоча, гадаємо, покладення на суд обов'язку виявляти причини та умови не лише кримінальних, а також інших правопорушень, і вимагати їх своєчасного усунення за умови відсутності в судів формалізованого підходу й посилення контролю за виконанням таких судових рішень з боку правоохоронних органів, може закласти суттєві передумови запобігання правопорушень в Україні. Зазначене уособлює один із можливих напрямків співробітництва судів і місцевих правоохоронних органів у площині мінімізації, нейтралізації та усунення негативних факторів правопорушень як пріоритетної функції правової держави.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, підкреслимо таке: в рамках судового контролю (зокрема, за провадженням слідчих і оперативно-розшукових заходів), підтримання державного обвинувачення в суді, представництва інтересів громадянина і держави в судах, виконання судових рішень, державної охорони приміщень суду і суддів, підтримання порядку в суді, охорони підсудних і забезпечення безпеки інших учасників судового процесу, судового оскарження неправомірних дій, бездіяльності та рішень правоохоронних органів, їх звернення до суду відображено процесуальне співробітництво.

Список використаних джерел:

1. Зозуля І. В. Поняття, засади та принципи взаємодії судів з місцевими правоохоронними органами / І. В. Зозуля // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2012. – Вип. 20.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України, від 18.02.1992 р., № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури : Закон України, від 18.09.2012 р., № 5288-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 73. – Ст. 2934.
4. Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень [Електронний ресурс]: Наказ Генерального прокурора України, від 28.11.12 р., № 6гн / Генеральна прокуратура України – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=151874.
5. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні [Електронний ресурс]: Наказ Генерального прокурора України, від 19.12.2012 р., № 4гн / Генеральна прокуратура України. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=151871.
6. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України, від 23.06.2005 р., № 2713-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 30. – Ст. 409.
7. Про Державну прикордонну службу України : Закон України, від 03.04.2003 р., № 661-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 17. – Ст. 740.
8. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України, від 23.12.1993 р., № 3781-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.
9. Конституція України : від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України : Закон України, від 26.03.1992 р., № 2235-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 397.
11. Про міліцію : Закон України, від 20.12.1990 р., № 565-XII // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
12. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Куліш Анатолій Миколайович ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2009. – 432 с.
13. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі :

Закон України, від 01.12.1994 р., № 264/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 52. – Ст. 455.

14. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 р., № 4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.

ЛЯШУК Р. М. ,

кандидат юридичних наук,
виконуючий обов'язки начальника кафедри
теорії та історії держави і права
(Національна академія Державної
прикордонної служби України
ім. Б. Хмельницького)

ЦАРЕНКО В. І.,

кандидат юридичних наук,
доцент, завідувач відділу наукових
досліджень з правових питань митної справи
(Державний науково-дослідний інститут
митної справи, м. Хмельницький)

УДК 342.9:351.746.1(477)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДДІЛАМИ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ РЕЖИМУ В ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН

Розглядається зміст діяльності відділів прикордонної служби зі встановлення та контролю за дотриманням режиму в пунктах пропуску через державний кордон як складової забезпечення прикордонного контролю. Проаналізовано поняття режиму в пунктах пропуску через державний кордон та повноваження підрозділів охорони кордону щодо його забезпечення.

Ключові слова: режим у пунктах пропуску через державний кордон, прикордонний режим, відділи прикордонної служби, Державна прикордонна служба України, охорона державного кордону

Рассматривается содержание деятельности отделов пограничной службы по установлению и контролю за соблюдением режима в пунктах пропуска через государственную границу как составляющей обеспечения пограничного контроля. Проанализированы понятия режима в пунктах пропуска через государственную границу и полномочия подразделений охраны границы по его обеспечению.

Ключевые слова: режим в пунктах пропуска через государственную границу, пограничный режим, отделы пограничной службы, Государственная пограничная служба Украины, охрана государственной границы

The article is about the activity of the border guard department connected with the control of keeping regime at the border crossing points as one of the elements of border control. The conception of the regime at the border crossing points and powers of the border guard units has been analysed.

Key words: regime at the border crossing points, boundary regime, border guard departments, State Border Guard Service of Ukraine, border protection

Вступ. Одним із найважливіших завдань держави та її органів є забезпечення безпеки України [1, ст. 17]. Складова державної безпеки – це безпека кордону, на підтримання якої спрямовано діяльність Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) [2, ст. 1]. У свою чергу, безпосереднє виконання функцій з охорони державного кордону, покладається на відділи прикордонної служби (далі – ВПС).

Серед форм оперативно-службової діяльності прикордонних підрозділів особливе місце належить прикордонному контролю [3, с. 6], необхідним елементом забезпечення якого є встановлення режиму в пунктах пропуску через державний кордон та здійснення контролю за

